

KOVÁCS NÓRA

A HAGYOMÁNYOS ÉS A VIRTUÁLIS TEREPMUNKA MÓDSZERTANI KIHÍVÁSAI A MIGRÁNS INTEGRÁCIÓ VIZSGÁLATÁBAN: A KÍNAI–MAGYAR PÁRKAPCSOLATOK PÉLDÁJA¹

Bevezetés

Dolgozatom egy olyan kutatáson alapul, amely kínai–magyar párkapcsolatokat vizsgált kulturális antropológiai megközelítésben.² A kutatás az eltérő társadalmi és kulturális háttereknek a párok életében betöltött szerepét tárta fel, miközben a vegyes párkapcsolatokat a globális migrációval összefüggő jelenségként, az első generációs kínaiak magyarországi jelenlétének egyik aspektusaként, valamint a kínai migránsok integrációjának egyik csatornájaként vizsgálta. Ez a személyes tapasztalatokon alapuló dolgozat azokra a gyakori kihívásokra és gyakorlati problémákra reflektál, amelyek antropológiai terepmunkám módszertani vonatkozásaihoz kapcsolódtak.

Az integráció normatív fogalma többféle értelmezésben merül fel a migrációs kérdéseket vizsgáló társadalomtudományokban. Gyakran a bevándorlók munkaerő-piaci, gazdasági, állampolgársági, oktatási, nyelvi, vagy éppenséggel vegyes házassági statisztikai adataira hivatkozva egyfajta strukturális integrációra utal. Az alábbiakban magam az integrációt olyan értelemben vizsgálom, mint ami bensőséges kapcsolatokon belüli személyközi interakciókon keresztül valósul meg.³ Konkrétan – többségében – olyan interperszonális interakciókon keresztül, amelyek kínai és magyar személyek narrációiban jelennek meg. Bár a kutatás során legalább annyira érdekelt volna a vegyes párok életének mindennapi gyakorlata, szisztematikus hozzáférést csak ahhoz nyertem, amit közös életükről elmeséltek, nem pedig ahhoz, amit ténylegesen tettek. Ez a dolgozat a kínai–magyar interetnikus párkapcsolatok kutatásának módszertani

¹ A kutatás OTKA támogatásban részesült (K-112282).

² A párkapcsolatok vizsgálata az itt élő kínaiak és a magyar társadalom tagjai közt létrejött bensőséges kapcsolatok tematikailag tágabb kutatásának egyik alprojektje volt. A másik részkutatás a kínai családok, kiskorú gyermekeik és a gyermekeiket nevelő magyar személyek viszonylatára fókuszált.

³ A kutatás néhány eredménye angol nyelven jelent meg (KOVÁCS, 2015, 2016).

kihívásait elkerülhetetlenül magyar szemszögből, saját kutatói nézőpontomból járja körbe.

Sajnos nem tudhatjuk, pontosan hány magyar házasodott vagy él együtt kínai személlyel, és még kevesebb tudható arról, hány kínai és magyar nő, illetve férfi randevúzik vagy jár együtt. Az együttélésekről és a házasságokról nem állnak rendelkezésre releváns statisztikai adatok. A kínai és magyar állampolgárok közt létrejött házasságokat nem összesíti állami hivatal, ezek a számok a kerületi anyakönyvekben külön-külön szerepelnek. A budapesti hatodik, hetedik és tizedik kerületi anyakönyvezetőkkel próbaképpen folytatott tájékoztatóból az derült ki, hogy ezeken a helyeken 2009 és 2013 között évente egy-két kínai–magyar vegyes házasság kötött. Ezek az adatok azonban – a kutatás szempontjából kedvezőtlen módon – magukba foglalták a kínai állampolgárok és a magyar állampolgárokra vált kínaiak között létrejött házasságokat is. A jegyzőknél szereplő adatok emellett tartalmazhatták a kínai–magyar névházasságokat is, amelyek rendkívül érdekes vizsgálati témául szolgálhatnának, de nem képezték a kutatás tárgyát.⁴ Terepmunkám adatai alapján a legrégebbi kínai–magyar vegyes párkapcsolatok az 1990-es évek elején jöttek létre, és egy különleges eset kivételével a leghosszabbak sem működtek két és fél évtizednél hosszabban.

Bár eredetileg csak házaspárokkal és családtagjaikkal szerettem volna interjút készíteni, később randevúzó, együtt járó, együtt élő, és elvált, vagy külön élő párok tagjait is megkerestem, mert tapasztalataik hozzájárultak a vegyes párkapcsolatok mindennapi dinamikájának megértéséhez.

A magyarországi kínai kontextus idevágó jellemzői

A globális nemzetközi migrációban Magyarország jellemzően nem migrációs célország, bár az utóbbi három évtized során több bevándorló hullám érte el. Az érkeztettek többsége a magyar etnikai csoporthoz tartozott és a környező országokból indult útnak. A legnagyobb látható bevándorló csoportot a kínaiak alkották, akiknek létszáma az 1990-es évek közepére meghaladta a negyvenezer főt. Bár zárkózottságuk miatt sosem volt egyszerű feladat a magyarországi kínai közösség kutatása, itteni életük számos aspektusát, demográfiai vonatko-

⁴ Terepmunkám során nem találkoztam személyesen kizárólag valamiféle adminisztratív előny megszerzéséért névházasságot kötő házaspárral. Ugyanakkor több kínai, illetve magyar beszélgetőpartnerem utalt e házasságok létezésére. Ezzel kapcsolatban lásd még e dolgozat alfejezetét a kulturálisan beágyazott fogalmakról.

zásokat, társadalmi, gazdasági, oktatási, gender és identitáskérdéseket vizsgáltak már kutatók a körükben (lásd NYÍRI, 2006, 2010a, 2010b; VÁRHALMI, 2009; BECK, 2015; KOVÁCS – MELEGH, 2010; SZABÓ, 2009).

Kínaiak az 1990-es évek elejétől érkeztek Magyarországra nagyobb számban, de a 2010-es évek elejére számuk tizenötezerre csökkent.⁵ Ezekben az évtizedekben a kínai vállalkozók üzleti modellje nagymértékben átalakult: a cipő- és ruházati kiskereskedelemről kinőve sokan a kínai áruk szélesebb arzenáljának helyi és regionális nagykereskedőjévé váltak. Több kínai vállalkozás hatalmasra nőtt és gazdaságilag nagyon sikeres lett.

Ami a magyarországi párkapcsolati piac lehetséges szereplőiként demográfiai jellemzőiket illeti az 1990-es években, a férfiak és a nők aránya viszonylag kiegyenlített volt közöttük, többségük húszas és harmincas éveiben járt, és eleinte többen magányosan érkeztek. A Kínában élő kínai népesség átlagánál lényegesen magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek. A szakirodalom utalt arra, hogy nem volt körükben jellemző stratégia, hogy magyar párt válasszanak, annak ellenére, hogy az endogámia normáját sem tapasztalták náluk (NYÍRI, 2010b, 153).

A kínai vállalkozók gazdasági tevékenységeiket transznacionális alapon működtették. Életformájukat olyan transznacionális gyakorlatok jellemezték, amelyekben a személyek, az áruk és az egyéb javak folyamatos áramlásban voltak Magyarország és Kína, illetve számos esetben más európai vagy amerikai helyszín között. A kínai migráns vállalkozók üzleti modelljét, ennek főbb vonásait Várhalmi Zoltán vizsgálta tüzetesebben (VÁRHALMI, 2009, 2013).

A kínaiak első generációs képviselői jellemzően nem tettek erőfeszítéseket azért, hogy megtanuljanak magyarul. A családi vállalkozások tolmácsai többnyire a magyar iskolába járó másfeledek, vagy második generációs gyerekek lettek.⁶ A kínai migráns vállalkozók úgy alakították mindennapi életvitelüket és üzleti tevékenységeiket, hogy a magyar nyelv elsajátítása ne legyen elengedhetetlen a számukra. A magyar társadalmi környezet felől érkező jelek is hozzájárulhattak ehhez. Kutatások eredményei utaltak a magyaroknak a kínaiakkal kapcsolatos negatív attitűdjeire (ÖRKÉNY – SZÉKELYI, 2010; SZILASSY, 2006).

Terepmunkám számos személyes etnográfiai részlettel támasztotta ezt alá az óvodai és iskolai kedvezőtlen megkülönböztetéstől, a szóbeli sértéseken

⁵ A 2011-es népszámlálás tizenegyezer fő körüli adatainál magasabb szám a magyarországi kínai közösség informált tagjainak becslésén alapszik.

⁶ Egy harminc körüli, második generációhoz tartozó kínai beszélgetőtársam érzékletesen idézte fel azt a számára nagyon feszült helyzetet, amikor nyolcéves korában, alig több mint egy éves magyarországi tartózkodás után egy üzleti tárgyaláson az 'inkasszó' kifejezés jelentését kellett volna valahogyan megértenie és tolmácsolnia a szüleinek: „De könyörgöm, hogy érteted meg egy nyolcévessel, hogy mi az az inkasszó?!”

vagy verbális agresszió át a ritkábban előforduló fizikai támadásokig. Kutatásom alapján a közterületen előforduló szóbeli támadások leginkább a egyes házasságból származó gyerekek és fiatalok, vagy olyan magyar nők ellen irányultak, akik kínainak kinéző gyerekekkel vagy kínai férfival együtt közlekedtek az utcán. Egy magyar apuka például elmesélte, hogy egyes házasságból származó négyéves fiával utazott tömegközlekedési eszközzel Budapesten. Egy tömött villamosról voltak leszállóban éppen, az apuka lelépett a villamosról, és segítő kezét nyújtotta a leszállni készülő fia felé. Ebben a pillanatban egy felszállásra várakozó fiatalabb férfi eképp reccsent rá a gyerekre: „húzzál már, sárga köcsög!” Az efféle jelenetek agresszorai beszélgetőtársaim elmondása alapján szinte mindig tizenéves fiúk vagy fiatal felnőtt férfiak voltak.

Több, egyes házasságban élő szülő számolt be a gyermekeit ért hasonló negatív élményekről. Közülük néhányan a kínai–magyar két tannyelvű iskolát választották gyerekeik számára egyfajta menekülési útvonalként az iskolai hátrányos megkülönböztetés és elszigetelődés elöl. Itt helyszükében nincs mód részletesebben foglalkozni azzal, hogy Budapesten számos olyan kulturális tér, hagyományos kínai teaház, kínai harcművészeti egyesület, nyelviskola, kalligráfia tanfolyam, hagyományos kínai orvoslási központ, illetve különleges kínai étterem működik, ahol az itteni kínaiak és a magyar érdeklődők egy szűkebb csoportja között az interakciókat a kölcsönös tisztelet és az egzotikus kínai kultúra vívmányai és intézményei iránti érdeklődés határozza meg.

A kutatás kérdései, céljai

Amint arról fentebb esett már szó, az 1990-es években Magyarországra érkezett kínai migránsok egy jelentős csoportja transznacionális gazdasági kapcsolatokon alapuló nagyvállalkozóvá vált. Ebben a szövegben rájuk utal a ‘tipikus migráns’ kifejezés. A kutatás kiindulópontja eredetileg az a szakirodalmi állítás volt, amely szerint létezhetnek ugyan párkapcsolatok a ‘tipikus kínai migráns vállalkozók’ és a befogadó társadalom tagjai között, de nem jellemzőek (NYÍRI, 2010b, 153.), főleg ha a kínai bevándorlók csoportjának nagyságrendjét vesszük figyelembe. A kutatás egyik célja az volt, hogy feltárja ennek lehetséges okait.

A kutatás további törekvése volt, hogy vizsgálja és megértse a magyarországi kínai–magyar párkapcsolatok mindennapjainak valóságát, valamint hogy feltárja, miként befolyásolják a felek szocializációjának kulturális különbségei e kapcsolatok belső dinamikáját. Vajon a kínai–magyar párkapcsolatoknak kisebb vagy nagyobb az esélye, hogy hosszabban fennmaradjanak, mint a magya-

rok között kialakultaknak? Vajon a vegyes kapcsolatok kötelékei kielégítőbbek a bennük részt vevők számára, mint az etnikailag homogám⁷ kapcsolatok?

Beazonosíthatók-e olyan kulturális tényezők, amelyek befolyással bírnak a kínai–magyar párkapcsolatok stabilitására? Vajon a stabilitásban kulturálisan kondicionált gender mozzanatok is szerepet játszanak? E párok tagjai miként érzékelik és hogyan reflektálnak arra a tapasztalatra, hogy partnerük érzelmei és annak kifejezési formái kultúrájuk által befolyásoltak?

További kérdése volt a kutatásnak, hogy felmérje, vajon ezek a kapcsolatok rendelkeznek-e olyan közös tulajdonságokkal, amelyek alapján kapcsolati kategóriákat, illetve egy kínai–magyar párkapcsolati tipológiát lehetne felállítani.

A kutatás egyik kiemelt fókusza volt a transznacionalizmus, amely a Magyarországon működő kínai vállalkozók életének egyik meghatározó aspektusa. Vajon a kínai–magyar párkapcsolatok, családok nem kínai tagjai ugyancsak transznacionális életet élnek? Vajon e párok, családok transznacionális gyakorlatai összefüggnek az üzleti modellel és az anyagi sikerességgel? Mi lehet az összefüggés a transznacionális gyakorlatok kialakulása és az egyéni, családi nyelvi stratégiák között? Milyen következményei vannak az egyéni és családi nyelvi stratégiáknak a pár, a család életére nézve? Vajon a gyereknevelési és oktatási stratégiák és megoldások alapvetően kapcsolódnak a kínai migránsok transznacionalitásához, esetleg logikus következményei annak? Miként oldják meg a vegyes párok, családok tagjai a transznacionalitásból származó problémákat?

A kutatás néhány eredménye már napvilágot látott (Kovács, 2015, 2016), szeretném ugyanakkor hangsúlyozni, hogy megítélésem szerint az igazán fontos eredmények az etnográfiai részletekben rejlenek. Terjedelmi korlátok miatt itt csupán néhány általánosabb eredményt szeretnék bemutatni leegyszerűsített formában, összefoglalóan.

Bár az egyes esetek számos vonatkozásban jelentős különbségeket mutatnak, a negyven vegyes párból álló minta két eltérő kapcsolati típust körvonalazott. Az első a 'diákszerelem' típusú kapcsolat, amelyben a feleket alapvetően hasonló iskolázottsági háttér jellemezte. E csoporton belül megjelent egy olyan

⁷ A „homogámia” terminus az angol nyelvű társadalomtudományokban olyan házasság megnevezésére szolgál, amikor valaki magához hasonló tulajdonságokkal bíró partnert választ. Lásd pl. *Online Dictionary of Social Sciences* „Homogamy” címszó: „Marriage between individuals who are, in some culturally important way, similar to each other. The similarity may be based on ethnicity, religion or socio-economic status. Canadians, for example, tend to be homogamous, with marriage partners usually having quite similar social and economic status and ethnic affiliation. This is a descriptive concept only and does not refer to rules or customs about mate selection.” <http://bitbucket.icaap.org/dict.pl?term=HOMOLOGY> – utolsó letöltés: 2017. november 11. A terminus a magyar társadalomtudományban is terjedőben van. Lásd pl. <http://doksi.hu/get.php?lid=13897> – utolsó letöltés: 2017. november 11.

alcsoport, ahol a párok tagjai a nemzetközi munkaerőpiacon magas értékkel rendelkező, nemzetközileg mobilis, nagyon magasan képzett személyek voltak. A második kapcsolati típus a 'tipikus kínai migráns' kapcsolata, ahol a párok tagjai közt nagyobb társadalmi távolság és nemritkán nagyobb iskolázottságbeli különbség is megfigyelhető volt. Az első típusba tartozó kapcsolatok többnyire sikeresebbek és időben állandóbbak voltak, míg a második típus kapcsolatai kevésbé bizonyultak tartósnak. A terepmunka során a látóterembe került negyven kapcsolat azt mutatta, hogy ezek tartósabbak voltak azokban az esetekben, amikor bennük a kínai fél nő volt. A terepkutatás megerősítette a szakirodalom azon megállapítását, miszerint a családi kapcsolatok gyors változásai ellenére a kínai családi kultúra nagyon jellegzetes és viszonylag erős befolyással van a párkapcsolatokra (lásd EFRON PIMENTEL, 2000). A vegyes párkapcsolatok magyar tagjainak kínai nyelvi kompetenciái, illetve a kínai kultúra ismerete és megértése nagymértékben növelte a kölcsönösen kielégítő kapcsolat létrejöttének kilátásait. A terepmunka során beazonosított 'tipikus kínai migráns' férfiak magyar társai és közös gyermekeik körében a transznacionalitásnak rendkívül alacsony mértéke volt megfigyelhető.

Itt szeretném megjegyezni, hogy egy kínai, illetve egy magyar beszélgetőtársam a 'diákszerelem' kapcsolati típus nagyon magasan kvalifikált migráns alcsoportjából felhívta a figyelmemet arra, hogy a házassággal és a családdal kapcsolatos normák és társadalmi elvárások rendszere Kínában nagyon gyors változáson ment keresztül a közelmúltban, és hogy a magyarországi kínaiak körében végzett megfigyelések nem feltétlenül lennének érvényesek a kínai társadalom minden csoportjában.

Módszertani kihívások

A transznacionális kínai migráns népesség és a magyar társadalom tagjai közötti bensőséges kapcsolatok antropológiai megközelítése számos módszertani problémát vetett fel. Ezek közt előfordultak olyanok, amelyek az antropológiai terepmunka klasszikus problémáinak variánsai voltak, kiegészülve olyan nehézségekkel, amelyek más földrajzi helyhez vagy közösséghez kapcsolódó korábbi kutatási tapasztalataimhoz képest különleges módszertani figyelmet igényeltek. A kutatás kereteit szem előtt tartva a dolgozat további részében a következő problémákat tárgyalom: 1) az etnográfiai terep és a terepmunka témaspecifikus meghatározása; 2) a virtuális világból származó források felhasználása; 3) a hosszú távú terepmunka mint kutatási módszer episztemológiai

értéke; 4) az információhiány kezelése; 5) harmadik féltől származó adatok felhasználása; 6) a kulturálisan kondicionált kommunikációs stratégiák kezelése; 7) a társadalmilag és kulturálisan beágyazott fogalmak használata a kutatás során; 8) kérdések a beszélgetőpartnerek személyazonosságának elrejtésével kapcsolatban; 9) a kutató személyes pozíciója mint a gyűjtött adatok jellegét és minőségét befolyásoló tényező; 10) az etnográfia és a kutatási eredmények utóélete. Ezeket a témákat lehetőség szerint a terepről származó példákön keresztül mutatom be.

1. A kínai–magyar párkapcsolatok etnográfiai terepe

A kutatás anyagát az interjúzást is magába foglaló etnográfiai terepmunka segítségével gyűjtöttem össze. Eleinte nem volt egészen világos a számomra, merre keressem kutatásom terepét, tehát mindenhol és bárhol igyekeztem megtalálni, beleértve magam és barátaim, ismerőseim személyes kapcsolathálóját is. Nem volt világos, mi lesz a kutatásom terepe, hol helyezkedik el, hol helyezkednek el a határai, hiszen a vegyes párok nem alkottak közösséget, nem rendelkeztek saját intézményekkel, és nem voltak köthetők földrajzi lokalitáshoz, vagy lokalitásokhoz. Inspiráló volt számomra ennek a problémának olyasféle megközelítése, amelyet George E. Marcus vetett fel mára klasszikussá vált tanulmányában (MARCUS, 1995), tudniillik, hogy a kutató számára terepét a kutatás tárgya és kérdései fogják körülírni és meghatározni. Ez egyszerűnek hangozhat, azonban antropológiai vizsgálódásom terepét csak nagy erőfeszítés révén tudtam megkonstruálni, majd több alkalommal újrakonstruálni. A többszinterű etnográfia terepmunka-felfogása eleinte attraktív értelmezési keretnek tűnt, azonban a kutatás előrehaladtával – egyre inkább Nagy Károly Zsolt értelmezésével egyetértve – nem annyira többszinterű, mint inkább töredezett terepű etnográfiként gondoltam a kutatásomra (vö. NAGY, 2015, 46.). Újonnan felmerült információk nyomán többször kellett módosítani azon az elképzelésem, hogy mi esik bele és mi marad kívül az etnográfiai terepen.

Ha visszatekintek a terepmunka folyamatára, hogy számba vegyem annak egymást követő szakaszait, az első idevágó tapasztalatokat a kínai és japán nyelvekre szakosodott két vezető budapesti nyelviskola egyikében végzett intenzív kínai nyelvtanfolyamon szereztem. Ezt további intenzív nyelvtanfolyamok követték ugyanott, majd egy magyar kínai nyelvtanártól éveken keresztül vett magánórák is nagy jelentőségűek voltak kutatásom szempontjából. Magántanárom több évet töltött Pekingben diákként, behatóan ismerte a kínai történelmet és kultúrát, emellett jó rálátása volt a kínai kultúra különféle

ágainak magyarországi képviselőire, áttekintően ismerte a kínai harcművészet egyesületeit, a hagyományos kínai orvoslás magyarországi jelenlétét, Kína hivatalos képviselőinek magyarországi működését. Bár lelkes ismerője volt Kína kulturális, gazdasági és tudományos vívmányainak, nagyon kritikusan tekintett a kínai kultúra azon magyarországi – kínai és magyar – képviselőire, akik ezeket a tevékenységeket elsősorban bevételszerzési lehetőségnek tekintették. Harcos attitűdje elszigetelte őt abban a társadalmi térben, amelyet budapesti ‘kínai–magyar kulturális találkozási mezőnek’ nevezhetnénk. Ugyanakkor, mivel hosszan diákoskodott a kínai felsőoktatásban, elbeszélései általános bepillantást engedtek számomra abba, hogy miként szövődhettek ‘diákszerlem’ típusú kínai–magyar párkapcsolatok Kínában. Elszigeteltsége és markáns kritikái észrevételei miatt viszont tanárom kívül került a ‘kínai–magyar kulturális találkozás mező’ bizalmi és potenciális kölcsönös szívességnyújtási körén, ami nagy jelentőségűnek bizonyult a terepmunka szempontjából. Erről az alábbiakban még több szó fog esni.

A terepmunka egy későbbi szakaszában vált teljesen egyértelművé, hogy a kutatás, a terepmunka, a személyes adatgyűjtés szempontjából mennyire fontos volt, hogy (valamiféle módon, átmenetileg) részévé válhassak a bizalom azon egyes hálózatainak, amelyek alapvetően kínaiak egyes csoportjai és számukra megkülönböztetett magyarok között léteztek. Kutatóként elszántam magam, hogy kínai–magyar párkapcsolatokat vizsgáljak, de egyetlen ilyen párt sem ismertem, ezért rokonoktól, barátoktól, kollégáktól és szomszédoktól kértem segítséget. A segítség váratlanul egy olyan közeli családtagomon keresztül érkezett, aki pénzügyi szakemberként egyfelől egyetemi oktatóként dolgozott, másfelől az üzleti életben is sikeresen tevékenykedett.

Ez a rokonom összekötött egy második generációs kínai fiatalemberrel, egykori tanítványával, akit ebben a dolgozatban Ifjabb Yu álnév alatt szerepeltetek. Ifjabb Yu közös egyetemi éveik óta említett rokonom egyik kiemelt üzleti partnerével ápolt barátságot, aki viszont egy közismert vezető pénzügyi cég résztulajdonosa is volt egyben. Rokonom és üzleti partnere biztattak, hogy lépjek kapcsolatba kutatásom ügyében Ifjabb Yu-val, aki felajánlotta családja együttműködését. Megbeszéltünk egy találkozót, ahová Ifjabb Yu édesapjával, a magasan képzett és rendkívül jómódú transznacionális vállalkozó Yu Úrral érkezett. Valójában Ifjabb Yu Yu Úr tolmácsaként volt jelen, mert Yu Úr egyáltalán nem beszélt magyarul. A kínai üzleti negyedhez közeli bevásárlóközpont egyik kávézójában találkoztunk. Yu Úr felkészülten érkezett, egy olyan kínai–magyar párkapcsolati listával, amelyet feleségével együtt állítottak össze. Minden egyes tétel mellett szerepelt egy újságkivágás a helyi kínai lapok valamelyikéből, amely beazonosította az egyes kínai személyeket, akik-

ről Yu Úr beszélt. Egyesével végimentünk a listán, és Yu Úr minden egyes esethez fűzött egy-két rövid megjegyzést. Az volt a benyomásom, hogy nem akart sokkal többet mondani, mint ami az újságkivágásokban szerepelt. Végezetül megjegyezte, hogy szerinte kevés a kínai–magyar vegyes házasság, és hogy általában nem működnek jól. Két órán keresztül beszélgettünk Ifjabb Yu közvetítésével, aki nem látszott személyesen involváltnak a beszélgetésben, és feszült figyelemmel igyekezett tolmácsolni az apja számára. Találkozónk után apa és fia felajánlották, hogy elvisznek és megmutatják, merre vannak az üzleteik, és utána vissza is hoznak találkozóink eredeti helyszínére. Én Ifjabb Yu mesés autójában tettem meg az utat, Yu Úr a saját luxusjárművébe szállt be, hogy végigvezessenek azon a nagyobb területen a tizedik kerületben, ahol boltjaik és raktárhelyiségeik helyezkedtek el. Büszkén mesélték, hogy az üzleti negyednek, ahol sétáltunk, több mint kétharmadát kínai vállalkozók, köztük a Yu Úr által irányított családi cég vásárolták fel. A raktárok és boltok közt tett rövid séta után Ifjabb Yu visszavitt a bevásárlóközpontba.

A Yu család tagjainak segítőkészsége élesen ellenpontosza a terepmunka későbbi szakaszainak sorozatos kudarcait lehetséges beszélgetőpartnereimmel. Amikor megpróbáltam megérteni, miért segített nekem Ifjabb Yu és Yu Úr, a munkámat alapvetően befolyásoló tényezőre irányult a figyelmem: a Yu család által ismert, tisztelt és sikeres két közös magyar ismerősön keresztül időlegesen magam is részévé váltam a bizalom köztük fennálló kötelékének. Segítségkéremem jellegéből adódóan Yu Úrnak ugyanakkor nem kellett saját családjáról, üzleti vállalkozásáról érzékeny személyes adatokat átnyújtania nekem. A nekem tett szívesség érdekében Yu Úr valójában csak kis mértékben szegte meg a diszkréció elvárását, hiszen az általa adott információ nyilvánosan elérhető forrásokra támaszkodott és ő csupán néhány további tippet adott ezekkel kapcsolatban.

A bizalom hiánya, vagy akár a kutató bizalmi pozíciójában hirtelen bekövetkezett változás a terepmunka során több alkalommal is elvágta az információhoz vezető utamat, még hozzá olyan esetekben, amikor már szinte biztosnak éreztem, hogy egy találkozó, egy beszélgetés megvalósulhat. Egy magyar barátom gimnazista fia hónapok óta együtt járt egy sikeres transznacionális kínai vállalkozó magyar anyukától született lányával. A négytagú család egy budai villában élt, barátaim elmondása alapján rendkívül jó anyagi körülmények között. A két gyerek az egyik legdrágább magyarországi magániskolában tanult. Nagyon szerettem volna beszélgetni ennek a kínai–magyar házaspárnak legalább az egyik tagjával, hiszen a „‘tipikus migráns’ férfi sikeres vegyes házassága, gyerekekkel, több mint két évtizednyi közös élet tapasztalataival” ritka esetének tűnt. Több alkalommal beszéltem telefonon a család tagjaival, először

barátaim fiának a barátnőjével, továbbtanulásának lehetséges irányairól, majd az édesanyjával, aki ígéretet tett, hogy férjével együtt megosztják velem kapcsolatuk történetét. A megbeszélte időpont előtti héten felhívtam, hogy helyszínt és időpontot egyeztessünk, ám ekkor jelezte, hogy inkább mégsem szeretnének részt venni a kutatásban. Néhány nappal később tudtam meg, hogy a lányuk, illetve barátaim fia szakítottak, és én ezáltal közvetett úton kikerültem a számukra megbízható személyek köréből. Összegezve, párkapcsolati interjúkat kínai személyekkel kizárólag azokban az esetekben sikerült készítenem, amikor átmenetileg egy baráti vagy üzleti kapcsolatháló bizalmi rendszerébe kerültem, egy közeli közös ismerősön keresztül. Tapasztalataim szerint egy potenciális kínai beszélgetőtárs együttműködése a kutatásban elsősorban az ilyesféle kapcsolathálózati bizalmi kereten belül értelmezhető.

Végül egy megjegyzés a megismert kínaiak időkezelésével kapcsolatos ismétlődő személyes tapasztalatomról. Ha lehetőségem nyílt rá, hogy egy kínai személyt interjú ügyében felhívjak telefonon, az illető többnyire vagy rögtön kategorikusan elhárította a kérést, vagy ha nem, hallottam, amint hangosan végigveszi a lehetséges találkozási időpontokat, miközben elnézést kér, hogy nem tud még aznap rendelkezésre állni, esetleg csak másnap. Általános elvnek és gyakorlatnak bizonyult, hogy ha valamit meg kell cselekedni, annak azon nyomban meg kell történnie. Ugyanez az attitűd tükröződik azokban az észrevételekben, amelyek a kínai migráns vállalkozók rugalmas adaptációjára, a megváltozott piaci környezethez való gyors alkalmazkodási képességeikre utalnak (lásd pl. VÁRHALMI, 2009).

2. Digitális források a virtuális világból

A virtuális világ mint az etnográfiai terepmunka tárgya vagy helyszíne Chirstine Hine *Virtual Ethnography* című munkáján keresztül definiálódott először rendszereszerűen a társadalomtudományokban (HINE, 2000). Hine kapcsolta össze a számítógép által közvetített kommunikációt az internet világában folytatható etnográfiai kutatással.

Amikor beléptem az internet világába, hogy a egyes párok tagjai, vagy családtagjaik által létrehozott, illetve róluk szóló, és a számítógép által közvetített adatokat keressek, különös intenzitással merült fel a kérdés, hogy pontosan mi is esik antropológiai kutatómunkám terepén belülre. Az online tér nagyon sokféle adatforrást kínált: például vizuális információkat jelszó által nem védett és nyíltan hozzáférhető családi videók formájában; fotókat; közösségi médiában és oldalakon használt személyes azonosító profilokat; online cégdokumentu-

mokat, amelyek igen informatívnak bizonyultak abban a vonatkozásban, hogy a kínai vállalkozók magyar partnerei, házastársai formálisan részesei, társai-e a kínai fél cégeinek; online chat-folyamokat a vegyes házasság témakörében; magyar és kínai újságcikkeket vegyes párok életéről, illetve tudósításokat vegyes házasságokból született gyerekek nyilvános szerepléseiről.

A kínai–magyar vegyes párok tagjai két online világ, a kínai és a magyar nyelvű internet metszéspontjában helyezkedtek el. Akár kínaiak, akár magyarok, ha nem ismerték a másik fél írott nyelvét, kizáródtak a párjuk által ismert és használt virtuális világból.

Egyes párokkal sikerült beszélgetnem, többségükkel azonban nem. Még ha átmenetileg zárójelbe is tudom tenni az internetes források felhasználásával kapcsolatos általános etikai fenntartásaimat, e források némelyikének kvalitatív gazdagsága mindenképpen dilemmákat vet fel. A terepmunka során több esetben előfordult, hogy nem állt módomban konszenzuális alapon, kellő kontextusba helyezve bemutatni az online gyűjtött adatokat, oly módon, ahogy az egy lokális-alapú terepmunka során elvárható, vagy jó eséllyel megvalósítható lett volna. Példával szolgál erre egy magyar beszélgetőtársnóm kínai ‘tipikus migráns’ sógorának, a sógor különvált magyar élettársának és kamasz lányuknak a története. Beszélgetőtársam férje és annak öccse az 1990-es évek elején érkeztek Magyarországra egy kisvárosból, Kína középső területéről és közösen vállalkozva jelentős és sikeres kereskedelmi vállalatbirodalmat építettek föl. A sógor és magyar élettársa egy ideig együtt éltek, de nem sokkal lányuk születése után különváltak. Nyilvánvaló volt, hogy magyar beszélgetőtársnóm nincs abban a helyzetben, hogy kapcsolatba hozzon velük, elmesélte viszont, hogy a különválás óta az apa (és Magyarországon élő kiterjedt kínai rokonsága) csupán esetleg tartott kapcsolatot kislányával, aki viszont sóvárogta apja társaságát, magányosnak és nagyon idegennek érezte magát abban a kisvárosi környezetben, ahol az anyjával élt. Ismervén a kislány, valamint a lakhelyéül szolgáló kisváros nevét, indítottam egy Google-keresést és megtaláltam a kislány jelszóval nem védett profilját egy tinédzserek számára létrehozott közösségi médiaportálon. A kislány avatarja, azaz a virtuális térben a személyét megjelenítő karakter egy kelet-ázsiai manga, azaz képregényfigura volt, egy szomorú és magányos fiatal nő ellenséges városi környezetben. Bár ez a választás sokat sejtetett a kínai–magyar vegyes párkapcsolatból származó tinédzser személyes identitásáról, vele és családjával kapcsolatban be kellett érnem ezekkel az információkkal, és innen nem tudtam továbblépni.

A terepmunka egy adott szakaszában nem volt egyértelmű, hogy egy online jelszó nélkül elérhető, vizuális információkat tartalmazó egyórás amatőr videó, amelyen többek között egy kínai férfi, magyar felesége és gyermekei is hosszan

láthatók, vajon miképpen hasznosítható a kutatás számára. A felvételen a család tagjai egy kiállítás megnyitón láthatók egy művészeti galériában, ahol a családtagok közötti gesztusok és testbeszéd a szülők közti feszült viszonyról, megromlott kapcsolatáról árulkodott, és ahol a közös gyerekek fizikailag is az anyuka mellett álltak, vagy vele együtt mozogtak a térben, miközben az apjuk mellett szó nélkül haladtak el. A kínai férfi két kínai nő társaságában jelent meg a felvételeken. Ezt a családot, akikre Yu Úr hívta fel a figyelmemet, már régóta igyekeztem nyomon követni, és az egyik gyerek nyilvános szerepléseiből adódóan találtam is velük kapcsolatos internetes forrásokat, de a személyes megkeresési próbálkozásaim hosszú ideig nem jártak sikerrel. A későbbiekben a pár magyar tagjával sikerült személyesen is találkoznom. Narrációja kontextusba helyezte a filmen látottakat, a film részletei ugyanakkor finom árnyalatokkal gazdagították az elmondottakat.

Egy magyarországi magyar nyelvű kínai sajtótermék internetes kiadásában fellelt két írást a vegyes házasság témakörében ugyanakkor például nem sikerült szervesen beépítenem a kutatásba. A két rövid cikk két – magyar férfival házasságra lépett – kínai nő sikertelen történetét mesélte el kínai szemszögből. A töredékes, részletszegény, és a nők házasságra lépésének indítékait illetően homályos beszámoló úgy tálalta ezeket a kapcsolatokat, mint amelyek egyetlen lehetséges kimenetele a kudarc volt. Bár rendkívül érdekes lett volna a kutatásom szempontjából ezeknek a szálaknak a felgöngyölítése, ebben az ügyben nem jártam sikerrel.

Egy női témákra specializálódott internetes portál vegyes házasság témájában indított fórumán ugyan álnéven jelentek meg az egyes vélemények, mégis, látványosan tematizáltak olyan problémákat, amelyek a párkapcsolati interjúkban is visszatérően megjelentek. Ilyen volt például a kínai férfikkal együtt köztereken mutatkozó magyar nők irányában megnyilvánuló verbális agresszió, vagy a kínaiakat bíráló beírásokra adott szenvedélyes védőbeszéd a kínai férfikkal együtt járó nőktől, ahol a védelem fő érvei a kínaiak rendkívüli munkabírása, tiszteletet ébresztő és példaértékű munkamorálja voltak.

A kínai–magyar vegyes párok konkrét tagjaira indított internetes keresések sok eredményt hoztak, ugyanakkor azt is mutatták, hogy az első generációs kínai migránsok a cégjegyzékek adatait leszámítva nagyon kevéssé, vagy egyáltalán nem jelennek meg a magyar internetes oldalakon. Bár ezt nem vizsgáltam szisztematikusan, az online terepmunka során az volt a benyomásom, hogy nem, vagy csak nagyon kis mértékben kapcsolódtak be a magyar közösségi oldalakra vagy a Facebookra. Ennek természetesen számos magyarázata lehet, köztük talán a legkézenfekvőbb és a transznacionalitásuk jellegéből leginkább adódó, hogy mivel a Facebook Kínában nem elérhető, más Kínában népszerű

és elérhető közösségi oldalakon (WeChat, Weibo) vannak jelen az online térben; ugyanakkor számíthat az is, hogy például a Facebook használata is angol vagy magyar írásbeli nyelvtudást kíván meg. Minthogy a terepmunka során fellelt vegyes párok tagjai közül többen nem beszéltek kellő mértékben a párjuk nyelvét, az írásról nem is beszélve, ezért a virtuális térben ők két párhuzamos és a nyelvek által elválasztott online világban voltak jelen.

3. Hosszú távú antropológiai terepmunka – megérte-e a ráfordított időt?

Malinowski úttörő vállalkozása óta a Trobriand-szigeteken (MALINOWSKI, 1922) a hosszú távú antropológiai terepmunka szaktudományunk meghatározó és elengedhetetlen kutatási módszerévé vált. A terepmunka különféle aspektusaira, episztemológiai értékére, az antropológusnak az etnográfia létrejöttében, illetve a kutatott közösség vonatkozásában betöltött szerepére irányuló antropológusi reflexiók és elméletalkotási törekvések évtizedek óta a tudomány homlokterében állnak. Több jelentős kísérlet történt arra, hogy új elméleti keretbe helyezték a – már nem egyszerű, hanem – komplex modern társadalmakra irányuló antropológiai terepmunkát, a saját társadalomra irányuló antropológiai terepkutatást, illetve a legutóbbi évtizedekben az internet világában folytatott terepmunkát. Ennek a szakmai törekvésnek az áttekintését olvashatjuk Nagy Károly Zsolt tanulmányában (NAGY, 2015).

Interdiszciplináris tudományos környezetben dolgozó szociokulturális antropológusként több olyan, kvalitatív adatokkal is dolgozó társadalomtudósnak látok munkáiban, aki az antropológusoknál sokkal takarékosabban gondolkodik az adatgyűjtésre fordítható időről és egyéb erőforrásokról. Ezért vélem szükségesnek, hogy feltegyem magam számára a kérdést, vajon mi lett a terepmunkába fektetett többlet erőfeszítés episztemológiai hozadéka annak megértésében, hogy miként működnek a kínai–magyar vegyes párkapcsolatok.⁸ Talán úgy is megfogalmazhatnám a kérdést, hogy vajon egy másik módszertannal végzett vizsgálat ugyanebben a témában mennyiben vezetett volna más eredményekre.

Egy ilyen kisléptékű jelenség minden bizonnyal senkit sem inspirált volna kvantitatív módszertan alkalmazására. Ennél fontosabb, hogy az ilyen párkapcsolatokban résztvevő személyek, különösen a kínai felek, leginkább részt sem vettek a vizsgálatban, különösen, ha – amint arról fentebb már többször esett

⁸ Talán annak fényében is érdemes feltenni ezt a kérdést, hogy a szakfolyóiratok szerkesztői időről időre éppen az etnográfiai részletek kivágását javasolják a kéziratból területi korlátokra hivatkozva.

szó – nem volt olyan közös ismerősünk, aki a bizalmi helyzetet segít(het)ett volna megalapozni.

Amikor antropológusként egy negatív előítéletektől övezett jelenség, a nemzetközi migráció egy a befogadó társadalom tagjait is közelről érintő kérdésére keressük a választ, könnyedén fogalmazhatnánk meg olyan leegyszerűsített, címkeszerű megállapításokat az itt élő migránsok kulturális sajátosságaival kapcsolatban, amelyeket Elizabeth Durham (DURHAM, 2016) kulturalizmusoknak (*culturalisms*) vagy kulturális kulcsoknak (*cultural keys*) nevez. Ezek szerinte alulinformált magyarázatát kínálják bizonyos szociokulturálisan formálódott társadalmi normáknak és gyakorlatoknak. Durham a megalapozott antropológiai tudás és a kulturalizmusok közti éles különbség illusztrálására azt a helyzetet idézte fel, amikor az Ebola járvány kitörését követően a helyi hatóságoknak nem sikerült hatékonyan közvetíteniük a helyi lakosság felé olyan alapvető közegészségügyi információkat, amelyek segíthettek volna gátat szabni a járvány terjedésének, azzal zárva gondolatait, hogy az antropológiai terepmunka egyik alaptanulása, hogy minden bonyolultabb és összetettebb, mint amilyennek látszik (DURHAM, 2016, 9.).

A terepmunka során egyes párkapcsolatok esetében sikerült több hangot is megszólaltatnom, amelyek e viszonylatok, közös döntések, tettek, konfliktusok és szándékok többdimenziós valóságát tárták fel.

Az etnográfiai terepről szóló részben utaltam arra, hogy a terepmunkát bizonyos értelemben jóval azelőtt megkezdtem, hogy a jelen dolgozat alapjául szolgáló kutatás terve végső formát öltött volna. Intenzív nyelvtanfolyamokra, majd magánórákra jártam és igyekeztem részt venni olyan nyilvános kulturális eseményeken, ahol magyarok és kínaiak – Nyíri Pál kifejezését kölcsönözve – ténylegesen „látták egymást”. Inspiráló és izgalmas időszak volt, egyben rendkívül költség- és időigényes is, amelyet azonban elengedhetetlenül fontosnak véltem. Bár kezdő szintű nyelvtudáson kívül csekély kézzelfogható eredményre vezetett, a tanulási folyamat alatt képet kaptam arról, merre érdemes lehetséges kulturális tanácsadó személyeket, azaz speciális kulturális tudással bíró potenciális beszélgetőtársakat keresnem, és hogy melyek azok az utak és módok, amelyek biztosan nem célravezetőek a terepmunkám megszervezéséhez, illetve módomban nyílt személyes tapasztalatokat szerezni a magyarországi kínai vonatkozású intézményekről is.

Mindent egybevetve, a hosszú távú terepmunkával járó nagy idő- és pénzráfordítás hozott bizonyos módszertani előnyöket. Bár mint jeleztem, etnográfiai terepem töredezett volt, a hosszú időn keresztül folytatott adatgyűjtés lehetővé tette, hogy egyes személyekkel több alkalommal is tudjak találkozni. Megadta számomra a türelem luxusát, hogy kivárhattam, amíg egy-egy találkozás

ténylegesen meg tudott valósulni. Fontos módon néhány esetben arra is lehetőséget nyújtott, hogy nyomon követhessem egy kapcsolat időbeli alakulását, megragadva ezáltal az időben változó valóságot. A hosszú távú terepmunkán keresztül olykor módomban nyílt további telefonhívások vagy e-mailek segítségével utólag beszerezni hiányzó információkat, beemelhettem az elemzésbe a terepmunka során felbukkanó, eredetileg nem tervezett adatforrásokat, illetve felfedezhettem bizonyos, a terepmunka során korábban elkövetett hibákat, tévedéseket is. Ezek mellett az adatgyűjtésben való folyamatos, egyszemélyes részvételem bizonyos láthatóságot is előidézett beszélgetőtársaim és a vizsgált csoport egyes tagjainak a számára.

A kínai–magyar párkapcsolatok megismerését célzó etnográfiai terepmunka számos korlátba ütközött. Ezek leginkább a terep töredezett jellegéből adódtak, ami miatt viszont túl gyakran kellett mindent szinte teljesen előről kezdeni. Tovább fokozták a töredezettséget a különélő vagy elvált párok, és egyes esetekben a válás következtében felaprózódott családok. A kínai felek transznacionális mobilitása és rendszeres távolléte Magyarországról szintén akadályokat gördített a terepmunka folyamatába.

4. Hiányzó adatok

Amint a bevezetőben már utaltam rá, számos körülmény nehezíti a migráns csoportok kutatását Magyarországon. A Nemzetközi Összehasonlító Kutatásokat Támogató Alapítvány (ICCR) szervezett egy szemináriumsorozatot, amely a migrációs kutatások módszertani kihívásait vette számba. Eredményeit egy szerkesztett kötetben adták közre (KOVÁTS – VÁRHALMI, 2014). A kötet bevezetőjében a szerkesztők öt körülményt neveznek meg, amelyek különösen nehezítik a migrációval kapcsolatos kutatásokat Magyarországon. Ezek a következők: 1. a migránsok alacsony létszáma miatt nincsenek szegregált migráns övezetek vagy negyedek; 2. hiányoznak a bevándorlókra vonatkozó releváns statisztikai adatok; 3. fennállnak az empirikus mintavétel érvényességével kapcsolatos kockázatok; 4. fennállnak a személyközi interakciók kulturálisan eltérő normáiból fakadó nehézségek; 5. hiányzik a bizalom, amely a bevándorló csoportok és a többségi társadalom közt fennálló társadalmi távolságból fakad (KOVÁTS – VÁRHALMI, 2014, 9–10). Ezek közt központi helyet foglalt el az a kérdés, hogy a kérdőíves lekérdezések során módszertanilag miként lehet kezelni az adathiányt és a válaszhianyot.

A hosszú ideig tartó antropológiai terepmunka bizonyos mértékig segített leküzdeni néhányat e módszertani nehézségek közül. Az idő előre haladtával

több, Budapest egészen különböző kerületeiben élő, vegyes párkapcsolatban érintett személyt sikerült beazonosítani és megkérdezni. Miután tudomást szereztem róluk, további – számítógép által közvetített – adatokat tudtam gyűjteni velük kapcsolatban. A mintavétel érvényességének kívánalma az antropológiai kutatásban más módon merül fel, mint a survey-jellegű vizsgálatok esetében, erre az etnográfiai szövegekben folyamatosan kellett reflektálni. Ennek ellenére több tényező akadályozta, hogy az egyes eseteket kiegyensúlyozott módon tárgyalni tudjam. Az eredeti kutatási elképzelés szerint egy pár mindkét tagjával szerettem volna beszélgetni, de többnyire csak egyiküket sikerült rávennem, hogy megosszák a tapasztalataikat velem. Azok a párok, akikkel végül mégis egymás jelenlétében beszélgettünk, jóval taktikusabban nyilvánultak meg, mint amit az egyszemélyes interjúk során tapasztaltam, és lényegesen kevésbé bizonyultak informatívnak. Másfelől az egyénileg megkérdezettek narrációja sokkal részletgazdagabb volt, mint a párban megkérdezett személyeké.

A párkapcsolatoknak a társadalmi nem szempontjából érzékeny társadalomtudományi szakirodalma ismétlődően utal arra, hogy ugyanannak a kapcsolatnak kettő, gyakran nagyon eltérő, vagy egymásnak ellentmondó változata létezik („*his and her*” marriage) aszerint, hogy melyik fél meséli el (lásd EFRON PIMENTEL, 2000, 35.). Kutatásomban a megkérdezett esetek több mint felében az interpretáció vagy csak a férfi, vagy csak a nő változatán alapult, így ezek az esetek féloldalasak maradtak és a kutatói spekulációnak is teret engedtek.

Két harmincas éveiben járó magyar nő narratívája különösen élesen vetette fel számomra azt a kérdést, hogy vajon párjaik (mindketten ötvenes éveikben járó kínai férfiak) történeteik ugyanazokról a kapcsolatokról milyen mértékben vágnának egybe a magyar hölgyek változataival.

Az egyik hölgy, Kati egyetemi végzettséggel rendelkező, magasan képzett szakember, Kínában szerzett munkatapasztalattal és magas szintű kínai nyelvtudással. Kati évek óta romantikus viszonyt ápolt Kína egy viszonylag magas rangú, női tartományi politikusával, aki Kati elmondása szerint válás előtt állt feleségétől, akit egykor szülei utasítására vett el. Interjúnk idején két év körüli kisfiuk a többéves távkapcsolat egy pillanatában a pár egy külföldi találkozása alkalmával fogant és Katival élt Budapesten. Interjúnk időpontjáig egy alkalommal találkozott édesapjával egy külföldi út során. Kati elmondta, hogy legfőbb szándéka, hogy állást találjon Kínában és így váltsa valóra párjával közös álmukat, hogy végre egy családként élhessenek. Kati és gyermeke előre egyeztetett időpontban online tartották a kapcsolatot a kínai férfival. Kati hangsúlyozta, hogy a kommunikációnak kereteket akartak szabni, ezért nem akartak folyamatosan online összeköttetésben élni. A közelmúltban egy közös ismerőstől megtudtam, hogy Kati és gyereke továbbra is Budapesten élnek és Kati

végül itt vállalt állást. Egy e-mailben megkérdeztem tőle, elmesélné-e, hogyan alakult a család élete az első beszélgetésünk óta eltelt több mint két évben. Az újabb beszélgetést Kati azzal hátrította el, hogy szívesebben nem beszélne most a kapcsolatáról és közös terveikről, de hangsúlyozta, hogy egymás iránti ragaszkodásuk párjával mit sem változott, valamint hozzátette, hogy most mind ő, mind a párja olyan érzékeny helyzetben van, amely diszkréciót kíván.

A Pirinek nevezett másik magyar hölgyről érdemes megemlíteni, hogy titkárnőként dolgozott, nem rendelkezett egyetemi végzettséggel és kínai nyelvtudással. Nála tizenöt évvel idősebb 'tipikus kínai migráns vállalkozó' párját nyolc évvel korábban ismerte meg egy magyar internetes társskereső oldalon. Egy évig leveleztek első randevűjük előtt, és ezt követő találkozásaik apró lépéseken keresztül vezettek el romantikus kapcsolatukig. Bár Piri-ről kiderült, hogy nem lenne ellenére, Piri és párja nem költöztek össze, és kínai barátja soha nem is tett utalást ilyen szándéokra. Ennek ellenére Piri úgy vélte, ez majd megtörténik, ha elég türelmesen és tapintatosan vár. Kínai barátja mindig egyedül találkozott vele és elmondása szerint Piri nem találkozott a Magyarországon élő kínai barátaival vagy ismerőseivel. Terepmunkám során az első találkozásakor arra biztattam beszélgetőtársaimat, hogy csak annyit mondjanak el, amennyivel még kényelmesen érzik magukat a találkozásunk során. Talán ez volt az az eset, amikor valaki leginkább élt ezzel a lehetőséggel: Piri időről időre utalt arra, hogy kínai barátja minden bizonnyal nem örülne, ha konkrétumokat mesélne el róla, az üzleti ügyeiről, a hobbijáról, a családi állapotáról, a Magyarországon élő kínai rokonságáról, olyan alapvető dolgokról, amelyekről Piri láthatóan rendelkezett ismeretekkel, de amelyeket feltételezése szerint kínai barátja elrejtendő információnak tartott volna.

A kínai férfiak narratívái és nézőpontja mind Kati, mind Piri esetében nagyon fontos lett volna e kapcsolatok definiálásához, belső dinamikájuk megértéséhez. Bár a terepmunka lényegi szakasza közel kétéves időszakot ölelt fel, ez önmagában még nem tette lehetővé, hogy megismerhessem e hölgyek kínai párjainak változatát is ezekről a párkapcsolatokról. Az akadályoztatás lehetséges magyarázatairól még lesz szó.

5. Harmadik személyektől származó információk

Azok a személyes barátok, ismerősök, akik ismertek kínai–magyar vegyes párokat, nagymértékben segítették terepmunkám folyamatát. Többször hozták tudomásomra kapcsolatok létezését. Néhány esetben a párok valamelyik tagjának közeli barátja, ismerőse által elmondottak fontos forrásokká váltak,

különösen ott, ahol nem nyílt módomban interjú készíteni. A kutatás során a lehetséges beszélgetőtársak számomra legkevésbé elérhető csoportjának a kínai férfiak bizonyultak.

A kínai–magyar vegyes házasság témakörre indított Google-keresés segítségével találtam rá egy közel két évtizede Budapesten élő, többgyermekes házaspárra, Petrára és Pingre. A velük kapcsolatos, számítógép által közvetített anyagok, kapcsolatuknak a női fél által magyarul megírt története, családi fényképek, üzleti honlapok, nyilvános kommentek arra engedtek következtetni, hogy Petra és Ping nemcsak együtt dolgoztak, hanem azonos politikai nézetekkel, közös szabadidős elfoglaltságokkal és azonos vallásos hittel rendelkeztek. Nagyon érdekesek lettek volna a számomra, hiszen kevés olyan esetben bepillantást, ahol a vállalkozó kínai apuka hosszú időn keresztül együtt élt magyar családjával. Ping és Petra azonban sajnálatomra elfoglaltságaikra hivatkozva nem kívántak beszélgetni velem. Egy férfi barátom azonban mellesleg megemlítette, hogy egy maratoni gyalogtúrán a hegyekben találkozott egy kínai üzletemberrel, akivel órákon át együtt haladt és beszélgetett sportolásról, üzletről, családról és gyerekekről. A nevére is emlékezett, és kiderült, hogy Ping volt az a bizonyos kínai férfi. Az apaság témájáról szólva Ping megosztotta sokgyerekes barátommal, mennyire sajnálja, hogy nem erőltette, hogy a gyerekei megtanuljanak kínaiul, amikor még kicsik voltak. Kamasz gyerekeire utalva így fakadt ki: „hibát követtem el, elrontottam, és most már túl késő ezen változtatni”.

A harmadik személyek ismeretei a vegyes párokról olykor egészen más valóságot körvonalaztak, mint ami az interjúkban megjelent. Néhány ilyen értelmezés szerint a kínai férfiak magyar barátnői, élettársai „vakok voltak arra, hogy tisztán lássák, mi is a helyük a férfi életében”, amivel e harmadik személyek arra utaltak, hogy véleményük szerint ezek a hölgyek nem szerepeltek kínai párjuk hosszú távú terveiben, vagy arra, hogy a férfiaknak feleségük, családjuk volt odahaza Kínában.

6. A kulturálisan kondicionált kommunikációs normák és stratégiák megfejtésének problémája

A vizsgált népesség nyelveinek, esetünkben a magyarnak és a kínainak az elsajátítása, a bennük való jártasság az antropológiai terepmunka kívánalmai közé tartoznak. Korábban utaltam már a felkészülés részeként a nyelvtanulás folyamatára, meg kell azonban jegyezni, hogy nem jutottam el arra a szintre, hogy olyan minőségű kvalitatív adatokat gyűjthessek kínai nyelven, mint amilyenre

a kutatáshoz szükségem lett volna. Időről időre felvetődött bennem a kérdés, vajon kínai nyelvtudásom hiányosságai jelentik-e a fő akadályát annak, hogy az óhajtott adatok birtokába juthassak. Mindenesetre le kell szögezmem, hogy kutatásom magyar nyelven folyt (vö. BORSFAY et al., 2014, 80.). Bár valószínűleg ez nehezítette a lehetséges kínai beszélgetőpartnerek közvetlen elérését, a kutatás egyik fő nehézsége mégis a szociokulturális, illetve kisebb mértékig gender tényezők által meghatározott kommunikációs normákban volt keresendő.

A kínai–magyar bensőséges kapcsolatokra irányuló eredeti kutatási terv (beleértve a kínai családok és a magyar gyerekvigyázók viszonylatát kutató részprojektet is) számolt egy olyan fizetett kínai segítő közreműködésével, aki kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezik az itteni kínai népelességen belül, és egyfajta kulturális tanácsadóként is segíti a kutatást. Hosszas keresés után egy egyetememet végzett, harminc körüli, második generációs kínai hölgy alkalmasnak, érdeklődőnek és szándéka szerint együttműködőnek tűnt. Lényegében lebénult azonban, amikor a kutatás érdekében kapcsolatba kellett volna lépnie helyi kínai ismerőseivel, vagy a saját szüleivel kellett volna kötetlen beszélgetést folytatnia; így végül együttműködésünk nem valósult meg.

Hasonló próbát tettem egy olyan magyar személlyel, aki a Budapesten élő kínaiak körében rendelkezett kapcsolatokkal. A kutatás érdekében tett néhány eredménytelen kapcsolatfelvételi kísérlet után azonban az illető visszalépett. A kutatásnak ezen a pontján az a benyomásom alakult ki, hogy kínai oldalról tekintve maga a kutatás témája és alap kérdésfelvetései is kulturálisan kondicionált, ám ki nem mondott kommunikációs normákat sértenek. Később ezek a tapasztalatok további magyarázatot nyertek azoknak az etnikus sztereotípiáknak a fényében, amelyeket egymástól függetlenül egy magyar és egy kínai beszélgetőpartnerem osztott meg velem a kínaiak kommunikációjával kapcsolatban. Mindketten egyetértettek abban, amit egyikük ekként fogalmazott meg: „egy kínai személy jellemzően sosem beszél a számára igazán fontos dolgokról. Azokat a gondolatokat megtartja magának.” Itt nincs hely értekezni arról, hogy ennek az állításnak milyen lehetséges implikációi merülhetnek fel a bensőséges kapcsolatok tanulmányozása során, ugyanakkor megjegyzem, hogy ez segített kezelni és feldolgozni a terepmunka során ismétlődő visszautasításokat.

Ez az elgondolás továbbá segített értelmezni két olyan helyzetet is, amikor kínai beszélgetőtársaim cáfoltak vagy elrejtettek párkapcsolataikra vonatkozó fontos alapinformációkat, aminek következtében az adott párkapcsolat egészen másként jelent meg a kutatás számára. A két személy közül az idős Wu Asszony epizódját idézem fel. Wu Asszony és magyar férje Kínában ismerkedtek meg és házasodtak össze még a hidegháború időszakában, és úgy döntöttek,

Magyarországon telepednek le. Többrendbeli levélváltást és telefonos egyeztetést követően végül sikerült megbeszelnünk egy találkozót Wu Asszonnal, aki néhány évvel korábban veszítette el a férjét. Wu Asszony igen jól beszélt magyarul és élénk szavakkal idézte fel első találkozását férjével, majd férje szüleivel, valamint boldog családi életüket, és elmondta azt is, hogy hátralévő élete fő célja, hogy elhunyt férje szellemi hagyatékát feldolgozza és közreadja. Hosszú, boldog, sikeres házasság és családi élet képét vetítette elém, két közös gyermekkel, sok közös érdeklődési területtel. Wu Asszony pár hónappal a beszélgetésünk után meghalt. Nemrég egy baráti beszélgetés során kiderült, hogy Wu Asszony már évekkorábban elvált a férjétől, aki egy idősek otthonában távozott az élők sorából. Az interjú során nem kérdeztem meg, elváltak-e, mivel az általa elmondottakból nem lehetett erre következtetni. Wu Asszony viszont nem érezte fontosnak, hogy megossza velem ezt a részletet.

A kapcsolatokról első kézből gyűjtött személyes beszámolók sok szempontból nagyon különböztek egymástól, és egészen eltérő mélységben reflektáltak a kapcsolat mindennapjainak alakulását befolyásoló problémákra, kulturális meghatározottságokra, az egyszerű etnocentrikus megjegyzésektől a mélyen átgondolt, árnyalt, nyelvileg pontosan megfogalmazott interpretációkig. Az árnyaltság és a reflexió mértéke összefüggést mutatott az illető iskolázottságának fokával. A terepmunka és az interjúzás folyamata során a Magyarországon élő kínaiak kevésbé szívesen beszéltek a kapcsolatukról, mint magyar partnereik, és ha vállalkoztak is beszélgetésre, kevesebbet mondtak el az érzéseikről és közös életük mindennapi gyakorlatának apró részleteiről. Úgy tűnt, több tényezővel, így a nemmel, az etnikai hovatartozással, az iskolai végzettséggel és az anyagi sikerességgel is összefüggésben állt, hogy egy kínai–magyar párkapcsolat egyik résztvevője elérhetővé vált-e számomra a terepmunka során. Amint az eddigiekből is látszik, a magyarok elérhetőbbek voltak, mint a kínaiak, és a nők, mint a férfiak; a magyar nők sokkal elérhetőbbek, mint a kínai férfiak; a magasabb iskolai végzettségű kínaiak elérhetőbbek, mint az alacsonyabban iskolázottak; az anyagilag nagyon sikeres kínai vállalkozók kevésbé elérhetők, mint az alkalmazott vagy szabadfoglalkozású kínaiak.

7. Kulturálisan beágyazott fogalmak

A kulturálisan beágyazott fogalmak problémakörét a kvantitatív és kvalitatív migrációs kutatásokban magyarországi vonatkozásban részletesen tárgyalták Borsfay és szerzőtársai (BORSFAY et al., 2014). A kínai–magyar párkapcsolatok kutatása során e tekintetben a „házasság” és a „család” kulturálisan és társadal-

milag beágyazott fogalmai kerültek előtérbe. Ezek eltérő jelentéstartalmai és értelmezései több pár életében nehezen áthidalható szakadékokat hoztak létre.

Terepmunkám kezdetén, 2014-ben több órán keresztül beszélgettem Dr. Livel, egy idős kínai férfival, akit a kínaiak, köztük a számomra őt ajánló Yu Úr is, a magyarok és az itteni kínaiak közti közvetítő személyként tartottak számon. Dr. Li egész felnőtt életét a magyar nyelv elsajátításának és a magyar mint idegen nyelv egyetemi szintű oktatásának szentelte. Egy neves kínai egyetemen lett a magyar nyelv professzora. Többször töltött hosszabb időszakokat Magyarországon, míg végül nyugdíjazása után Budapesten telepedett le. Yu Úr sugalmazása nyomán azt reméltem, talán ismer vegyes párokat és segíthet velük kapcsolatba lépni. Nagy lelkesedéssel beszélt magyarul és magam is igyekeztem legjobb tudásom szerint ismertetni kutatásom célját, módszereit. Szomorúan közölte, hogy nem tud segíteni, mert nem ismer ilyen párokat. Miután elváltunk, hazafelé menet ért utol Dr. Li telefonhívása. Elmondta, hogy beszélt a feleségével a kutatásomról, és hogy azt gondolják, mégis tudnának segíteni. Megadta felesége két nemrég Magyarországra érkezett, harmincas éveiben járó unokaöccsének személyes adatait. Megnevezte azt a két jó hírű kínai éttermet, ahol szakácsként dolgoztak, elmondta, mennyit keresnek, és azt is jelezte, hogy fizetésemelés előtt állnak. Szívesen feleségül vennének korukbeli magyar nőket, lehetnek kicsit idősebbek is, de semmiképpen nem lehetnek elváltak. Kezemben a telefonnal kicsit értetlenül próbáltam elmagyarázni Dr. Linek, hogy kutatni, nem pedig összehozni szeretném ezeket a kapcsolatokat. Búcsúzóul arra kért, mégis hívjam, ha tudok nekik ajánlani valakit. Ez az epizód plasztikusan jelenítette meg számomra, hogy bár folyékonyan kommunikáltunk egy adott nyelven, bizonyos fogalmak, mint például a házasság fogalmának kulturális beágyazottsága, vagy a „vegyes házasságokra irányuló társadalomtudományi kutatás” mennyire eltérő asszociációkat hívhatott elő és miként terelhetett tovább egy beszélgetést két teljesen különböző vágányra.

Egy másik példa a „család” fogalmának eltérő jelentéseit érzékelteti az ötvenes éveiben járó Susan és ‘tipikus migráns vállalkozó’ férje, valamint öt közös gyermekük viszonylatában. Susan férjének elgondolásai a „családról” és a „családi kötelezettségekről” alapjaiban határozta meg kettejük családi életének szerkezetét. Esetüket részletesen elemeztem egy másik írásban (KOVÁCS, 2016), itt csak röviden utalnék arra, hogy míg Susan számára a családot férje és öt közös gyermekük jelentette, férje család-definíciója elsősorban saját szüleit, testvéreit, illetve távolabbi vérrokonait foglalta magába, és magyar felesége, valamint gyermekei csak utánuk következtek. Ez a szemléletbeli különbség véget nem érő és feloldhatatlan konfliktusokhoz, és végül a pár szétválásához vezetett.

8. A személyazonosságok elrejtése

A kínai–magyar párkapcsolatok nem fednek nagy számú népességet. A résztvevőkkel kapcsolatos kvalitatív információk, a kapcsolatok története, a migráció története könnyen beazonosíthatóvá teszik őket. Amikor segítségüket kértem a terepmunka során, beszélgetőpartnereim számára anonimitást ígértem. Az eredmények közreadását azzal kezdtem, hogy elrejtettem eredeti személyazonosságukat, és csak álneveken utaltam rájuk. Életük egyes jellemzőbb epizódjait külön-külön használtam fel úgy, hogy az egyik részlet ne hivatkozzon a másikra. De még mindig maradtak nagyon árulkodó személyes részletek (például gyermekeik száma, neme, a lakhelyükként szolgáló település, a foglalkozásuk, üzleti tevékenységük), amelyeket szerettem volna elrejteni, vagy egyedi mérlegelés nyomán úgy módosítani, hogy az ne változtassa meg az adott személyhez kapcsolható társadalmi és kulturális sajátosságokat. Az igazi dilemmát az jelentette, lehet-e és miként hozzákapcsolni a személyes találkozás során gyűjtött adatokat a virtuális térben felleltekhez.

9. Személyes pozíció és a terepmunka adatai

A házasság, a család, a gyermeknevelés, vagy a „jó gyerekkor” elgondolásai társadalmi normákkal és értékekkel telített fogalmak és erős szálakkal kötődnek az egyes személyek társadalmi és kulturális háttéréhez, beleértve ebbe a kutató antropológust is, miközben az is megfigyelhető, hogy saját elgondolásainkat hajlamosak vagyunk univerzális érvényűnek tekinteni. Egy magyar antropológusnőnek a vegyes házasságok és a mindennapi személyközi interakciók iránti szakmai érdeklődése minden bizonnyal alapjaiban határozta meg a kutatás kérdéseit (legalábbis azoknak jelentős részét). Terepmunkám során ugyanakkor végigkísért az a kérdés, hogy vajon egy Kínából érkező férfi kutató hogyan közelítette volna meg ugyanezt a témát. (Bármiféle hasonló jövőbeli projekt vonatkozásában ilyesféle együttműködést módszertani szempontból elengedhetetlenül fontosnak tartanék.) A töredezett terepen, több helyszínen folytatott terepmunka jellegéből is adódhatott, hogy a helyzetek többségében jelentős távolság maradt a kutató és a kutatottak között.

A gyűjtött anyag megerősítette az arra vonatkozó szakirodalmi utalást (pl. BORSFAY et al., 2014), hogy a kínai társadalomban nagyon fontos, hogy az egyén a társadalmi elvárásoknak megfelelő képet jelenítsen meg saját magáról és társadalmi kapcsolatairól. Bizonyos vonatkozásban terepmunkám áldozatául esett azoknak a társadalomlélektani imperatívuszoknak, amelyeknek enge-

delmeskedve több beszélgetőtársam elrejtette az érzékenynek vélt személyes adatokat, illetve társadalmi és bensőséges kapcsolatainak idealizált képét vetítette elém, amint azt például Wu Asszony esetében tapasztaltam.

A töredezett terepen folytatott terepmunka csökkentette az antropológus láthatóságát a tanulmányozott népesség számára, és ezt csak némiképp ellensúlyozta, hogy többségükkel telefonon és e-mailen keresztül tartottam kapcsolatot, illetve beszélgetéseink leírt szövegét is átküldtem számukra.

10. A kutatás következményei és az „etnográfia nyilvános utóélete”

Az alcímben szereplő utalással Didier Fassin *The public afterlife of ethnography* (FASSIN, 2015) című tanulmányára és arra az antropológusokban felmerülő belső szükségletre, illetve az irányukban támasztott azon elvárásra szeretném felhívni a figyelmet, hogy nézzenek szembe terepmunkájuk és kutatási eredményeik társadalmi és politikai következményeivel és tudatosan kezeljék azokat, különös tekintettel arra, milyen hatást fejt ki munkájuk az általuk kutatott népességre. Jelen írással kapcsolatban élesen vetődik fel ez a kérdés egy olyan időszakban, amikor a nemzetközi migrációval kapcsolatos társadalmi és politikai feszültségek az egész világon a politikai diskurzus homlokterébe kerültek.

A terepmunka és a kutatás eredményeinek bemutatása kapcsán számomra a minimum-elvet az jelentette, hogy az semmiképpen ne okozzon kárt, vagy ne jelentsen kockázatot a kutatást személyes adataikkal segítőknek. Amíg a kutatás termékei, a konferencia-előadások, cikkek, könyvfejezetek a tudomány elszigetelt és szűk világában maradnak, az eredmények esetleges kedvezőtlen következményeinek esélye (a kutatottakra és a kutatóra nézve egyaránt) viszonylag csekély.

Ha arról gondolkodunk, hogy a terepmunka és a vizsgálati eredmények miként jobbíthatják a vizsgált népesség életét, kutatásommal kapcsolatban három konkrét terület merül fel. Ha valaki a kutatásból készült tanulmánynak nem csak az absztraktját olvassa el, az lehetőséget teremt számára arra, hogy a kínaiakkal kapcsolatos etnikus sztereotípiák mögé tekintve, etnográfiai kontextusba ágyazva lássa e személyek értékválasztásait, döntéseit, cselekedeteinek mozgatórugóit. A második terület olyan, többnyire interjúszituációkhoz kapcsolódik, amikor zátonyra futott házasságok tagjaival beszélgettünk, és az volt a benyomásom, hogy az okok és magyarázatok közös firtatása, számbavétele, elemzése segít a negatív tapasztalatok feldolgozásában. Végül a kutatás eredményei, kiváltképp a jellemzően kulturálisan kondicionált konfliktusforrások artikulálása hasznosítható lenne kínai–magyar párok számára nyújtandó egyes házassági tanácsadási tananyag kiindulópontjaként.

Összegzés

Ez a dolgozat arra a folyamatra reflektált, amelynek során kialakult a kínai–magyar párkapcsolatok antropológiai kutatásának etnográfiai terepe. A kutatás abból a hipotézisből indult ki, hogy az első generációs kínai migráns vállalkozók és a magyar társadalom tagjai közt viszonylag ritkán alakulnak ki párkapcsolatok.

A kínai–magyar vegyes párok mindennapi valóságának csakúgy, mint a – bensőséges kapcsolataik belső dinamikáját befolyásoló – szociokulturális tényezőknek értelmező antropológiai megközelítése több módszertani kihívással járt. A jelen dolgozatban tárgyalt terepmunka két kérdéscsoportra keresett választ: ezek egyike a vegyes párkapcsolatokra irányult, a másik a kínai családok és magyar gyermekfelügyzőik viszonylatát tárta fel. Az utóbbi kérdéskörhöz tartozó módszertani problémákat ez az írás nem tárgyalta.

Bizonyos metodológiai nehézségek megegyeztek azokkal, amelyekkel a klaszszikus és hagyományos antropológiai terepmunkák művelői szembesülnek. Ilyennek számított a harmadik személyektől származó információk kezelése, a kulturálisan kondicionált kommunikációs stratégiák, valamint a kulturálisan beágyazott fogalmak megfejtése, illetve a szembenézés azzal a ténnyel, hogy a kutató személye, neme, kora és érdeklődésének jellege komolyan befolyásolja az eredményeket. A beszélgetőtársak személyazonosságának elrejtése átvezetett azokhoz a módszertani problémákhoz, amelyek a számítógép által közvetített kommunikációhoz és az internet világából származó vizuális és szöveges források felhasználásához kapcsolódtak. Etnográfiai terepemet lépésről lépésre kellett kijelölnöm, a kutatási kérdéseket és a terepen felmerülő új irányokat követve. A kínai–magyar párkapcsolatokra irányuló kutatás során szinte minden olyan kutatómódszertani problémával szembe kellett néznem, amelyet a migráció kutatásának módszertani kihívásait áttekintő kötet (KOVÁTS – VÁRHALMI, 2014) tárgyalt, ám közülük a legnagyobb horderejű egyértelműen az információhiány kezelése volt.

Zárásként idézni szeretném Elizabeth Durham gondolatát az általa „jó antropológiának” tartott tudományos gyakorlat episztemológiai komplexitásával kapcsolatban. Durham amellet érvelt, hogy a „jó antropológia” magába foglalja a kutatónak arra való képességét, hogy „el tudja fogadni a részleges konklúziókat”, valamint az „episztemológiai bizonytalanságot” (DURHAM, 2016, 7.).

IRODALOM

- BECK Fanni
2015 *De ha a tükörbe nézek, az arcom kínai. Másodgenerációs kínai fiatalok hibrid identitáskonstrukciói.* MAKAT Antroport: Budapest.
- BORSFAY Krisztina – MIKES Hanna – TÖRÖK Lejla
2014 Bábeli útvesztő – Nyelvi kérdések a kvantitatív és kvalitatív kutatás során. In: KOVÁTS András – VÁRHALMI Zoltán (szerk.): *A válaszhányok kezelésétől a résztvevő megfigyelésig. Módszertani problémák a migrációkutatásban.* 72–110. Budapest, ICCR.
- DURHAM, Elizabeth
2016 *The “Good-Enough Anthropologist”.* <http://somatosphere.net/2016/08/the-good-enough-anthropologist.html> – utolsó letöltés: 2017. április 6.
- EFRON PIMENTEL, Ellen
2000 Just How Do I Love Thee?: Marital Relations in Urban China. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1, 32–47.
- FASSIN, Didier
2015 The Public Afterlife of Ethnography. *American Ethnologist*, 42, 4, 592–609.
- HINE, Christine
2000 *Virtual ethnography.* London – Thousand Oaks – New Delhi, Sage Publications.
- KOVÁCS Éva – MELEGH Attila (szerk.)
2010 „Azt hittem célt tévesztettem” *A bevándorló nők élettörténeti perspektívái, integrációja és a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök nyolc európai országban.* Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- KOVÁCS Nóra
2015 Cultures Unfolding: Experiences of Chinese-Hungarian Mixed Couples in Hungary. *Current Issues in Personality Psychology*, 3, 4, 254–264.
2016 Global Migration and Intermarriage in Chinese-Hungarian Context. In: DUCU, Viorela – TELEGDI-CSETRI, Áron (szerk.): *Managing Difference in Eastern-European Transnational Families.* 113–131. Frankfurt, Peter Lang.
- KOVÁTS András – VÁRHALMI Zoltán (szerk.)
2014 *A válaszhányok kezelésétől a résztvevő megfigyelésig. Módszertani problémák a migrációkutatásban.* Budapest, ICCR.

MALINOWSKI, Bronislaw

1922 *Argonauts of the Western Pacific*. London, Routledge.

MARCUS, George E.

1995 Ethnography in/on the World System. The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24, 95–117.

NAGY Károly Zsolt

2015 Ösvény a dzsungelben. *Replika*, 90–91, 39–56.

NYÍRI Pál

2006 Kínaiak és afgánok Magyarországon: két migráns csoport érvényesítési stratégiái. In: FEISCHMIDT Margit – NYÍRI Pál (szerk.): *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban*. 39–74. Budapest, MTA Nemzeti-Etnikai Kisebbségkutató Intézet – Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont.

2010a Egy transznacionális „közvetítő kisebbség”: kínai vállalkozók Magyarországon. In: FEISCHMIDT Margit (szerk.): *Etnicitás. Különbségteremtő társadalom*. 141–151. Budapest, Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet.

2010b Kínai migránsok Magyarországon: Mai tudásunk és aktuális kérdések. In: HÁRS Ágnes – TÓTH Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*. 147–171. Budapest, MTA ENKI.

ÖRKÉNY Antal – SZÉKELYI Mária (szerk.)

2010 *Az idegen Magyarország. Bevándorlók társadalmi integrációja*. Budapest, Kisebbségkutató Intézet.

SZABÓ Melinda

2009 „*Why Would We Need a Chinatown?*” *The Case of Chinese Entrepreneurs in the Rust Belts of the 8th and 10th Districts of Budapest*. Master’s Thesis. Budapest, Central European University, Department of Sociology and Social Anthropology.

SZILASSY Eszter

2006 „Én nem vagyok rasszista, csak utálok a kínaiakat, meg a négereket” – a külföldiekhez való viszony a magyar serdülők beszédében. In: FEISCHMIDT Margit – NYÍRI Pál (szerk.): *Nem kívánt gyerekek? Külföldi gyerekek magyar iskolákban*. 97–127. Budapest, MTA Nemzeti-etnikai Kisebbségkutató Intézet – Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont.

VÁRHALMI Zoltán

2009 *A Távolságtól Magyarországra érkező állampolgárok munkavégzésének fő jellegzetességei, típusa*. (Kutatási zárótanulmány.) MKIK Gazdasági és Vállalkozáselemző Intézet.

- 2013 Vállalkozó migránsok Magyarországon. In: KOVÁTS András (szerk.): *Bevándorlás és integráció. Magyarországi adatok, európai indikátorok*. 89–100. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.

NÓRA KOVÁCS

THE METHODOLOGICAL CHALLENGES OF TRADITIONAL
AND VIRTUAL ANTHROPOLOGICAL FIELDWORK IN MIGRANT
INTEGRATION RESEARCH: AN EXAMPLE OF CHINESE-
HUNGARIAN INTERETHNIC PARTNER RELATIONSHIPS

The paper is based on an anthropological research project on Chinese-Hungarian mixed partner relationships. Focusing on the role of the different social and cultural backgrounds in the lives of these couples, the study addresses a series of questions concerning mixed marriage as a channel of Chinese migrants' integration in Hungary. This qualitative research on the intimate relations between members of a highly transnational migrant population and members of the local Hungarian society posed a number of methodological challenges. A substantial segment of the data was collected through ethnographic fieldwork where the otherwise inexistent ethnographic field (i.e., no community formed by mixed couples; the lack of a geographical or online locality) was defined by the initially formulated research questions. Fieldwork was complemented with the collection of diverse data from computer-mediated communication carried out by members of Chinese-Hungarian couples and their family members; however, combining information available in an online space with data gathered through face-to-face interaction has proven to be problematic. Finally, informants' anonymity, the academic value of an extended ethnographic fieldwork as opposed to a survey, and the political afterlife of research results are also discussed.